

Asia: HE 276/2009 vp (kudoslain muuttaminen); oma-aloitteisen lausunnon täydennys ke 12.5.2010

Eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle

Toimitin jo 5.2.2010 asiasta yhdistyksemme nimissä laatimani oma-aloitteisen yhdistetyn lausunnon sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle sekä perustuslakivaliokunnalle. Totesimme, että kudoslaki, hautaus-toimilaki ja sähköisen valtakunnallisen potilastietoarkiston suunnittelu liittyvät läheisesti yhteen ja että ne kaikki koskevat perusoikeuksia.

Perustuslakivaliokunta on 11.5.2010 antanut hallituksen esityksestä lausuntonsa PeVL 24/2010 vp. Sen johdosta on minulla nyt syytä täydentää aiempaa lausuntoamme.

Vainajan eläessään ilmaiseman käsityksen selvittämisestä. Perustuslakivaliokunnan mukaan olettamusta henkilön suostumuksesta elimiensä ja kudoksiensa irrottamiseen hänen kuoltuaan ei voida perustaa siihen, miten muut ihmiset esimerkiksi mielipidekyselyjen mukaan suhtautuvat asiaan, vaan lähtökohtana on oltava kyseisen henkilön tosiasiallinen tai oletettu mielipide. Toisaalta perustuslakivaliokunnan mukaan elimien, kudoksien ja solujen irrottaminen vainajasta voidaan tehdä myös hänen oletetun suostumuksensa perusteella. Mutta koko oletetun suostumuksen käsitteen oikeutus perustuu juuri mielipidetiedusteluihin, joiden mukaan vain pieni vähemmistö olisi elintensä ja kudoksiensa luovutusta vastaan, joten perustuslakivaliokunta kuitenkin antaa, kuten tuleekin, suuren merkityksen mielipidetiedusteluille tässä asiassa.

Perustuslakivaliokunta asetti edellytykseksi lakiehdotuksen käsittelylle tavallisen lain säätämisen järjestyksessä ehdotetun sääntelyn täydentämisen siten, että ennen elimien, kudoksien ja solujen irrottamista pyritään mahdollisuuksien mukaan selvittämään vainajan oma, elinaikanaan mahdollisesti ilmaisema käsitys asiasta esimerkiksi hänen lähiomaisiltaan tai muilta läheisiltään. Mutta käsittääkseni tällöin vainajan lähiomaisilta ja muilta läheisiltä on mahdollisuuksien mukaan otettava selvää, siis jos heitä tavoitetaan ajoissa, vain siitä, oliko vainaja elinaikanaan ilmaissut mahdollisen *kielteisen* käsityksensä asiasta tai olisiko ainakin joistain erityisistä syistä oletettava hänen kantansa olleen kielteinen. Sen sijaan mahdollista myönteisen kannan ilmaisua ei tarvitse saada selville, vaan voidaan käyttää oletusta hänen suostumuksestaan.

Perustuslakivaliokunnan mukaan vainajan elimien ja kudoksien irrottaminen ei ole merkityksentöntä myöskään hänen lähiomaistensa ja muiden läheistensä perus- ja ihmisoikeussuojan kannalta. Ymmärtääkseni tämä suoja voisi tulla loukatuksi ainoastaan tilanteessa, jossa vainajan lähiomaiset ja muut läheiset olisivat tienneet vainajan ilmaisleen heille kielteisen kantansa ilman, että tätä olisi heiltä tiedusteltu, vaikka heitä olisi ollut ajoissa tavoitettavissa. Jos taas lähiomaisia ja muita läheisiä ei olisi tavoitettu ajoissa yrityksistä huolimatta, vaan elinten ja kudoksien irrottaminen olisi jo tehty, ja jos tällöin vasta jälkepäin he saattaisivat kertoa, että vainajalla oli ollut asiaan kielteinen kanta, niin mielestäni heidän (ja jokaisen, jolle vainajan kanta olisi tullut tietoon) olisi silloin tyydyttävä siihen, että vainajalla olisi kuitenkin ollut elinaikanaan mahdollisuus ilmoittaa kantansa valmisteilla olevassa sähköisessä potilastietoarkistossa.

Alaikäisen mielipiteestä. Perustuslakivaliokunnan mukaan on edellytys lakiehdotuksen käsittelylle tavallisen lain säätämisen järjestyksessä, että säännösehdotusta tarkistetaan siten, että alaikäisen vainajan elinaikanaan ilmaisema mielipide on toimenpiteen kannalta ratkaiseva, jos hän on ikänsä ja kehitystasonsa perusteella kykenevä antamaan suostumuksensa elimiensä, kudostensa ja solujensa irrottamiseen tai kieltämään toimenpiteen. Olen iloinen tästä perustuslakivaliokunnan kannanotosta lapsen oikeuksien puolesta. Lisäksi mielestäni jokainen alaikäinen, joka oma-aloitteisesti ilmaisee

asiasta mielipiteensä kuten esimerkiksi allekirjoittamalla elinluovutuskortin ja pitämällä sen aina mukanaan, on itsessään tällä teollaan, joka vaatii aktiivisuutta, johon vain viidennes väestöstä on pystynyt, osoittanut olevansa ikäänsä ja kehitystasoonsa muuten katsomatta valiokunnan tarkoittamalla tavalla kykenevä tähän mielipiteensä ilmaisuun.

Perustuslakivaliokunnan perustelut vahvistavat mielestäni lasten oikeuksia myös hautaustoimilain yhteydessä. Yhdistyksemme mielestä kirkkoon kuulumattoman lapsen hautaamiseen eivät kirkolliset menot kuulu. Lapsi, joka on kirkon jäsen vastoin tahtoaan, saattaisi ilmaista, että hänen hautajaisensa tulee olla uskonnottomat. Perustuslakivaliokunnan perusteluita soveltaen lapsen kannan tulisi tällöin olla ratkaiseva.

Jouni Luukkainen
matematiikan dosentti ja Pääkaupunkiseudun ateistit ry:n puheenjohtaja
jouni.luukkainen@helsinki.fi